

SİYASAL TERÖRİZM VE DİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI

Mesut ŞÖHRET*

ÖZ

Dinin siyaseten araçsallaştırılması yalnızca günümüze ait bir siyasi davranış değildir. Din neredeyse insanlığın başladığı andan itibaren toplumların yaşayış biçimlerinin belirlenmesinde en öncelikli konulardan biri olmuştur. Tüm dinler esas olarak insanlara doğruyu göstermiş, yaşamın olması gereken ideal hâlini yansıtmış ve çeşitli vaatlerde bulunarak bireylere amaçlar edindirmiştir. İsmi, şekli ve uygulaması farklı çeşitlerde olsa da özünde din, insanın hep iyi ve kötü arasında ki mücadelesine dayanmaktadır. Ancak zamanla toplulukları düzenlemek ve yönetmek için oluşturulan siyasetin ve din olgusunun karşılıklı etkileşimi dikkat çekmeye başlamış ve böylelikle bu ortak alanda bireyleri etkilemenin daha işlevsel bir alanı oluşturulmaya başlanmıştır. Bir başka deyişle siyasal olarak insanlar üzerinde oluşturulmak istenilen otorite veya iktidarın sağlamlaştırılması için ve kitleleri belirli amaçlar doğrultusunda mobilize edebilmek ve onları siyasal iktidarların istediği "iyi insan" yapabilmek için din tarih boyunca kullanılmıştır. Bununla birlikte bazı terör grupları ve organizasyonları da geçmişte olduğu günümüzde de kendi dünya görüşleri ve ideolojilerini pekiştirmek ve sağlamlaştırmak için veya siyasal iktidarı ele geçirmek için dini ve dinî değerleri kullanmaktadırlar. Bu durum günümüzde siyasal terörizm kavramını ve bu kavramın şekillenmesinde önemli bir yere sahip olan dinin araçsallaştırmasını gündeme taşımaktadır. Öyle ki temel amacı insanlara doğruyu göstermek ve yaşatmak olan dinler terör örgütleri tarafından kendi amaçları ve ideolojileri için araçsallaştırılarak adeta insanların hayatlarını tehdit eden ve toplumlara korku salan bir araç hâline dönüşmektedirler. Bu çalışmanın temel amacı insanlara iyiliği ve doğruluğu göstermek ve yaşatmak olan dinlerin araçsallaştırılarak nasıl terör örgütlerine dönüştüklerini ortaya koymaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Terörizm, Din ideolojisi, Dinin Araçsallaştırılması, Din ve Terör İlişkisi, Fanatizm, İslamofobia

POLITICAL TERRORISM AND THE INSTRUMENTALIZATION OF RELIGION

ABSTRACT

The instrumental use of religion in politics is not just a contemporary political behaviour. Religion has been a major tool that many societies use/have used to shape how they live since the beginning of humanity. In principle, all religions show people a truth that reflects an ideal way of life, and makes individuals acquire goals by making various promises. Religions may vary in name, form, and practice, they nevertheless are all based on man's struggle between good and evil. However, over time, the mutual interaction of religion and politics – the latter having been created to organize and manage communities – grew in popularity. Thus, a more functional mean of influencing individuals began to emerge. In other words, people have used religion throughout history to consolidate the authority or power they desire to establish over others politically, to mobilize them for certain purposes, and to make "good people" out of them – good in the sense what political powers desire. In addition, certain terrorist groups and organizations use religion to consolidate their world view and ideology over political power. This situation brings forward the concept of political terrorism and the instrumentalization of religion– which plays a key role in shaping this concept – to the agenda. So much so that terrorists instrumentalize religion–whose main purpose is to show people truth and keep them alive – for their own purposes and ideologies, hence transforming them into a tool that threatens people's lives and scares society. This study will try to reveal how people instrumentalize religion and transform it into terrorist organizations.

Keywords: Political Terrorism, Ideology of Religion, Instrumentalization of Religion, Relationship between Religion and Terrorism, Fanaticism, İslamofobia.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 23.07.2021; Yayına Kabul Tarihi: 20.08.2021

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, GAZİANTEP; ORCID: 0000-0003-4052-9286, E-posta: sohretmesut@yahoo.com

Giriş

Siyaset olgusu günümüzde tüm ülkelerin en çok kafa yorduğu unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple siyaset unsuru sadece kendi alanında kalmamış ve genişletilmek adına kendi hanesine bir sürü uzantı eklemiştir. Birçok ideolojik unsur içeren ve terörizme kadar varan yolu bu şekilde başlamış ve de devam etmektedir. Siyasal terörizm dediğimiz kavram bugün devlet politikası olabileceği gibi kendi ideolojisini veya dünya görüşünü yaşatmak ve duyurmak adına yapılan siyasal eylemler olarak da karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak söz konusu eylemler ve uygulamalar siyasal terörizm kavramı adı altında değerlendirilse de bunun farklı şekilleri ve varyasyonları da bulunmaktadır.

Siyasal terörizm alanına giren olgulardan en dikkat çekenini ise din ideolojisi oluşturmaktadır. Şüphesiz bu alanın terör örgütleri tarafından daha çok tercih edilmesinin sebebi; bireylerin dini sorgulamak adına korku yaşamaları ve diğer bireylerce bu korkunun yanlış yönlendirilmeye çok açık bir hâl olarak görülmesidir. Bunun yanında sözde “din adına yapılan eylemlerin” sonucunda elde edilecek şehitlik veya gazilik gibi manevi tatmin ve ödülleri örgüt üyelerinin ve sempatanlarının motive olmasında çok önemli roller oynamaktadır. Öyle ki birçok insan maddi bir ödül kazanmak veya maddi bir kazanım elde etmek yerine sadece ve sadece bu tür manevi ödüllere ulaşmak ve bu sayede “cennete” ulaşmak için din adına öldürmek veya din adına ölmeyi kendilerince haklı görebilmektedir.

Elbette bu durumu maddi olgular veya kazanımlar üzerinden açıklamak pek kolay olmasa da dinî örgütlerin üyelerini bulmada ve onları motive etmede oldukça işe yaradığını söylemek mümkündür. İster tek tanrılı isterse çok tanrılı olsun veya basit ahlaki ilkeleri ve değerleri ön plana çıkaran dinî öğretiler olsun esasında tüm dinî yaklaşımların temelinde evrensel iyiye ve doğruya ulaşmak vardır. Neredeyse tüm dinî öğretilerde haksız yere bir canlıya zarar vermemek, hırsızlık yapmamak, dürüst olmak, yalan söylememek gibi temel ahlaki evrensel ilkeler insanlara telkin edilir ve insanların bunlara uymaları beklenir. Peki, nasıl oluyor da bunları söyleyen dinî öğretiler adına insanlar terör eylemi düzenleyip masum insanları öldürüp onlara zarar veriyorlar. Bu soru aslında dinin araçsallaştırılması noktasında dinî öğretileri kullanan terör örgütlerinin nasıl bir dönüşüm geçirdiklerini göstermesi açısından oldukça anlamlıdır.

1. Terörizm ve Siyasal Terörizm Kavramları

Terörizmin siyasal boyutunu ele almadan önce terör ve terörizmin arasında farkı anlamak yararlı olacaktır. Kısaca açıklayacak olursak terör bir eylem biçimi iken terörizm stratejik politikalar bütünüdür (Torun, 2003, s. 158). Bununla birlikte terörizmin temel amacı, bir davaya veya siyasal anlaşmazlığa dikkat çekilmesidir. Bu “dikkat çekme” şiddet eylemleri neticesinde toplumda oluşturulan korku ve dehşet havası ile sağlanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının sağladığı imkânlardan da yararlanan terörizm, yarattığı korku ve dehşet ile bir bakıma topluma; “Benden yana mısın, değil misin?”, “benden değilsen düşmanımın”, “düşmanımın hedefimsin”, “senin yaşama hakkın yoktur.” şeklinde belirtilebilecek “taraf olma” çağrısında bulunmaktadır. Terörizm, bu dramatik çağrılar ile insanlara tarafsız olma hakkını yasaklamakta, onların zihinsel ve duygusal masumiyetini yok etmekte, şiddet ortamına çekmekte ve toplumun şiddet yoluyla siyasallaşmasına, kutuplaşmasına yol açmaktadır. Toplumdaki kutuplaşmalar da zihinsel ve duygusal yönden bölünmüş “çatışan tarafları” ortaya çıkarmaktadır (Şen, 2018, s. 56).

Çatışan tarafların ise toplumun birlik ve bütünlüğünü bozacağı, dolayısıyla terörün amacına hizmet edeceği açıktır. Terörizmin benimsediği bir diğer amaç, kargaşa yaratarak toplumun direnme gücünü kırmak, yerleşik sosyal ve siyasal düzenin arkasındaki halk

desteğini şiddet yoluyla zayıflatmaktır. Terörizmin bazı güçler tarafından birtakım siyasi ve ekonomik çıkarlar sağlamanın da aracı olarak kullanıldığı dikkate alındığında amaç oldukça farklılaşmaktadır. Bu gibi durumlarda terörizmin amacı, bir kazanım elde etmek maksadıyla hedef alınan ülke ve toplumda belirli ortamların oluşmasına aracılık etmektir.

Terörizm kavramının kesin bir tanımı üzerinde ortak bir görüş bulunmaması sebebiyle herkes tarafından farklı yorumlanabilmektedir. Bunun en büyük sebebi ise Noam Chomsky'ye göre devletlerin, eylemi uygulayan veya uygulatılan taraf olmasından kaynaklı farklı sonuçlar elde ettiğini iddia etmesidir. Örneğin; Chomsky bir konuşmasında ABD için eleştiride bulunup, eylemin kendilerine yöneltildiğinde terörizm olarak adlandırıldığını ama tersi hâlde eylemi başkası üzerinde kendileri uyguladıklarında bir yardım veya adaleti sağlama aracı olarak görüldüğünü söylemektedir (Uzel, 2020, s. 83). Bu sebeple belirgin bir tanımı bulunmamasının asıl sebebi; ülkelerin araya giren menfaatleri, kullandıkları araçların bir sebebi veya propagandalarına alet edilen bir araç olarak görmeleridir. Bir başka deyişle terörizm algısının toplumdan topluma değişebileceği gibi uluslararası alanda da farklı şekilde yorumlanabileceğini söylemek mümkündür. Zira yapılan her eylemin ya da şiddetin amaç veya sebepleri bir olmayacaktır.

Bu noktada her eylemin terörizm stratejisi olmadığını belirtmek önem arz etmektedir. Çünkü bazı eylemler, kişilerin kendi ideolojilerini yaşatmak amacıyla gerçekleştirilmiş ya da belli kesimlerin kendi seslerini duyurma amacı da taşıyor olabilmektedir. Aynı şekilde her eylemin terörist eylemi olmadığı gibi her terörist eyleminin siyasi nitelikli olmadığı da söylenmektedir fakat bu tartışılmakta olan bir konudur. Bazı terörist eylemler bazen sadece ideolojik unsurlar uğruna yapılırken bazen de hükümeti etkilemek adına yapılmış olabilir. Fakat belli kesimler tarafından, her eylemin mutlak amacının hükümet veya otoriteyi etkilemek olduğu söylenilmektedir. Teorik olarak da en çok kabul gören tanım yine bu kesimlerce yapılan tanımdır. Bu tanıma göre; belirli siyasi hedefler doğrultusunda oluşturulmuş birbiriyle bağlantılı bir dizi şiddet eylemleridir şeklinde belirtilmektedir. Buradan hareketle terörizmin amacının; normal işleyen siyasi veya ekonomik düzenin baltalanmasını sağlamak ya da güç elde etmek, toplumu sindirmek ve iktidarı kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmek olduğu anlaşılmaktadır (Şen, 2018, s. 132). Bu noktada eylemi yapan kişi ve kişilerin kim olduklarının ve eylemin sonuçlarını değerlendirilmesi önemli bir yer tutmaktadır. Böylelikle elde etmiş olduğumuz bu tanımlamalar terörü bir taraftan siyasi şiddet diğer taraftan ise modern çağın savaş stratejisi olarak görebilmemizi sağlamaktadır (Şen, 2018, s. 8).

Bu noktada terörizm ve diğer şiddet öğelerini ayırt edebilmek için bazı öğelerden bahsedilmektedir. Örneğin Paul Wilkinson'a göre terörizmin karakteristik özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- ✓ Terörizm aşırı korku iklimi yaratmak için önceden tasarlanmıştır.
- ✓ Doğrudan seçilen kurbanlardan ziyade daha geniş bir hedefe yöneliktir.
- ✓ Siviller de dâhil olmak üzere rastgele veya sembolik hedeflere yönelik saldırıları içerir.
- ✓ Anlaşmazlıkları, protestoları ve muhalefeti düzenleyen normları ihlal etmesi sebebiyle içinde bulunduğu toplum tarafından “normal dışı” kabul edilmektedir.
- ✓ Özel olarak olmasa da öncelikle hükümetlerin, toplulukların veya belirli sosyal grupların siyasi davranışlarını etkilemek için kullanılmaktadır (2006, s. 1).

Bu noktada genel şiddet algısından ayırdığımız terörizm kavramını daha iyi anlamak ve pekiştirilmesini sağlamak için üç temel unsurdan bahsedebiliriz. Bunlar örgüt, şiddet ve ideoloji unsurlarıdır.

a) İdeolojik Unsur: Terörizmin asıl hareket noktasını oluşturan ideolojik unsur; kişi veya grupları tetikleyen düşünce yapılarının ve bu düşüncelerin toplamına işaret etmektedir. Her grubun benimsediği farklı bir ideoloji olabilmektedir fakat genel olarak terörist eylemlerde benimsenen düşüncenin; şiddet yoluyla politik amaçlarını ortaya çıkaran nitelikte olduğu söylenilmektedir. Bu yüzden şiddet barındırmayan eylemlerin terörizm olarak düşünülmediğini söylemek mümkündür. Aynı şekilde belli bir ideoloji barındırmayan şiddet kanalı da terörizm olarak kabul edilmemektedir. Dolayısıyla ideoloji örgüt yapısının he bir varış hem bir başlangıç noktası olarak görülebilmektedir. Bu yüzden benimsedikleri ideolojiyi sürdürmek ve gerçekleştirmek adına tüm zorba ve zorlayıcı eylemleri tercih edebilmektedirler (Öztürk vd. 2009, s. 88). Dolayısıyla ideolojik bir alt yapıya sahip örgütlerde, yüksek oranda kişilerde bağlılık ve sadakat duygusu uyandırılmış olup, bireyleri etki altına almak kolaylaştırılmış bulunmaktadır.

b) Örgüt Unsuru: Genel anlamda örgüt, belli bir amaç uğruna toplanmış birden fazla kişilerin oluşturduğu gruplar anlamını taşıırken illegal yollarla, zarar veren eylemleri belli bir ideoloji çerçevesinde gerçekleştirmek amacıyla bir araya gelmiş kişilerin tamamına terör örgütü denilmektedir. Terörist grupların bir diğer önemli unsuru örgüttür çünkü burada savunulan düşüncenin mücadelesini üst düzey seviyede görebilmekteyiz. İyi örgütlenmiş bireylerin, birçok şeyi daha kolay ve amacına uygun gerçekleştirebileceği bilindiği üzere, aynı fikirden kişilerin bir araya gelmesi oldukça önem arz etmektedir. Öyle ki örgütlerde, en büyük silahın bu birliktelikten doğduğu düşünülmektedir (Öztürk vd. 2009, s. 89). Bu sebeple örgütler için gizliliğin fazlasıyla ön planda olduğunu ve bu gizliliğin en iyi şekilde devam ettirilmesi içinde katı bir hiyerarşi ve disiplin benimsendiğini söylemek mümkündür. Bu disiplin ve kurallar bütünü sıralayacak olursak; Gizlilik, Merkeziyetçilik, Denetim (Rapor ve Talimat), Kollektif Düşünce ve Hareket, Toplantı, İnisiyatif, Özeleştirici, Disiplin başlıkları karşımıza çıkacaktır (Şen, 2015, s. 29-30).

c) Şiddet Unsuru: Terörizm için şiddet hem bir ön şart hem de bir araç olarak görülmektedir. Örgütlerin kendi amaç ve hedefleri doğrultusunda gerçekleştirecekleri eylemleri şiddet veya zarar verici eylemler olarak gözlemlenmektedir. Dolayısıyla şiddet maddi anlamda kişi veya mallara zarar verme eylemi olabilirken aynı zamanda siyasi anlamda korku ve kargaşaya yer veren eylemler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Ancak burada şiddet ve siyasal iktidarın zor kullanma tekeli birbirine karıştırılmaması gereken kavramlardır. Yani özellikle siyasal şiddetin değerlendirilmesi yapılırken siyasal iktidarın yaptırımları ile karıştırılmamalıdır, nitekim iktidarın kullandığı bu yöntem tamamıyla meşruluk kazanmış araçlardır (Şen, 2015, s. 31). Terörist gruplarda şiddete başvurulmasının en büyük sebebi, yaptıkları eylemlerle siyasal sonuçlar elde edebilmek istemeleridir.

Terörizmin daha dar alanı olan siyasal terörizme baktığımızda, genel terörizm tanımından farklı olarak tamamen politik ve siyasi amaçlar doğrultusunda motive olmuş terörist eylemler olduğunu söylemek mümkündür. Daha önce belirtildiği gibi terörizmin her çeşidinin siyasi veya bir güç unsuru içerdiği görüşü genel olarak hâkim olsa da aslında terörizm kavramı içerisinde siyasi amaçlar dışında birçok farklı eylemlerde bulunmaktadır.

Genel bir tanım olarak siyasal terörizm Paul Wilkinson'a göre (1979, s.13'ten aktaran; Torun, 2003, s. 159); "bireylere, gruplara, toplumlara ya da devletlere,

teröristlerin siyasal taleplerini yerine getirmek üzere cinayet ve yok etmenin düzenli kullanımı veya cinayet ve yok etme tehdididir” şeklinde bir açıklama olarak görülmektedir. Amacının genel olarak demokratik yönetimlere karşı ayaklanma olduğu öne sürülen bu tür eylemler halkın görüşlerini oldukça etkileyen bir durumdur.

Kendi idealleri, doğruları ve ideolojilerini duyurmak, göstermek doğrultusunda siyaseti etkilemek amaçlı toplanmış bireyler aslında temelde örgütlü bir suç işlemiş olmaktadır. Bu noktada tanımın doğru anlaşılması önemlidir çünkü siyasal terörizm de hedef hükümetler olabileceği gibi politik kişiler de olabilmektedir. Bu yüzden halkın manipüle edilmeye çalışılması bir yana, propaganda gibi yöntemlerle siyasete yön verme isteği diğer yandan daha ağır basmaktadır.

Bu doğrultuda kendi destekçilerini oluşturmak yani bir örgüt gibi çalışmak önemlidir. Çünkü fikirler destekleyenler sayesinde hayata geçebilir ve bu sayede amacına ulaşabilir. Kişiler bu gruplaşmanın önemini anlayınca önce küçük vaatlerle başlayıp sonrasında küçük isteklerle devam eden bir süreci başlatmışlardır. Demokrasinin veyahut hâlihazırda bulunan yönetimin değişimini istemek, halkı kendi içinde yabancılaştırmak gibi amaçlarının da olduğu bu terörizm yöntemi aslında diğer terörist eylemler gibi özünde kişileri ayağa kaldırmak ve kaos ortamı yaratmak ana yöntem ve hedeftir.

Türlerine bakacak olursak Wilkinson, siyasal terörizmi 3 gruba ayırmaktadır. Bunlar; İhtilalci (Devrimci) terörizm, Alt-İhtilalci terörizm, Bastırıcı terörizm şeklindedir (Torun, 2003, s. 160).

a) İhtilalci (Devrimci) Terörizm: Bu tür gruptaki bireyler kökten değişiklik isteyen hükümetin ve yönetimin tamamen yıkılmasını ve doğrultusunda çok farklı bir yeni yönetim şekli getirilmesini destekleyen kişilerdir. Genellikle askeri temelli veyahut destekli örgütlenmeler olduğu için tarihte yaşanan darbeler örnek gösterilebilmektedir. Burada bireyler gerçek veya gerçek dışı düşmanlarına karşı, kendi ihtilalci düşüncelerini yürütmek amacı taşımaktadırlar. İhtilalci terörizmin alt gruplarına bakacak olursak;

- ✓ Saf terör teşkilatları (tek silah terörizmdir),
- ✓ Yardımcı bir silah olarak terörü kullanan ihtilalci ve milli kuruluş partileri ve hareketleri,
- ✓ İhtilalin ilerleyişle birlikte görülen kısa dönemli isyan nitelikli terör,
- ✓ Kır ve şehir gerillalarının terörizmi,
- ✓ Dinsel, ırksal azınlıklara ve sosyal sınıflara yönelen ihtilalci terör rejimi
- ✓ Uzun dönemli ihtilalci gayeleri amaçlayan eylemli propaganda
- ✓ Uluslararası terörizm karşımıza çıkmaktadır (Şen, 2018, s. 174).

b) Alt-İhtilalci terörizm: Bu grup destekçileri devrimci terörizmden farklı olarak sadece bazı belli politikaların değiştirilmesini isteyen ve yönetimin bazı konularda değişimini öngören bireylerdir. Diğer bir deyişle bu grupta ihtilalci terörizme nazaran daha sınırlı amaçlar doğrultusunda, iktidarın değiştirilmesi öngörülen politikalarına karşı eylemlerde bulunmayı amaçlayan kişiler bulunmaktadır.

c) Bastırıcı terörizm: Bastırıcı terör; yukardan aşağıya doğru uygulanan yani iktidardaki kişiler veya ordu tarafından, ayaklanan bireylere karşı uygulanan baskılama veyahut susturma yöntemidir. Bir nevi kişilere yanlış olduğunu düşündüğü hareketleri karşısında baskı uygulayan yönetim şekli olarak da tanımlanabilmektedir. Bu yöntem bazen terör örgütü yöneticilerinin kendi örgüt

üyelerine karşı zorlayıcı eylemlerde bulunmasıyla da görülebilmektedir. Bu yüzden halkı veya kişileri baskı altında tutmaya odaklı bir tutum benimsenmesi dolayısıyla demokratik rejimlerin karşı safhasında yer almaktadır.

Bu noktada türleri bakımından anlattığımız siyasal terörizmin çift yönlü olabileceğini belirtmek önem arz etmektedir. Yukarıda bastırıcı terörizmde söylenildiği gibi siyasal terörizm, yukardan aşağıya olabileceği gibi aşağıdan yukarı da olabilmektedir. Yani bu iki durum arasındaki fark bir tarafta yönetici tarafından halka uygulanan baskı iken diğer tarafta halk tarafından yönetime başkaldırma şeklinde görülebilmektedir. Tüm bu anlatılanlar doğrultusunda siyasal terörizmin sebeplerinin de daha anlaşılır hâle geldiğini söyleyebiliriz. Birçok farklı sebep, görüş, içerik ve amaç içeren bu kavramın bizim makalemiz için en önemli sebebi din ideolojisi olarak belirlenmiştir ve devamında bu konu üzerinde durulacaktır.

2. Din, Terör ve Siyaset İlişkisi

Din ile diğer kelimelerin ilişkisini incelemeden önce din olgusunun kafamızda kesin bir yer edinmesi için genel bir tanım yapacak olursak; din, kişilerin hayatı ve dünyayı algılayış biçimini ve diğer bireylerle olan farklılıklarını ortaya koymasını kolaylaştıran genel davranışsal bir bütün olarak değerlendirilebilmektedir. Farklı inançlar ve her toplumda değişkenlik gösteren tutumlar içermesi sebebiyle din konusunda hep genel tanımlamalar yapılabilmiş ama hiç biri tam anlamıyla kesinlik bildirememiştir. Bu nedenle din ile yine tanımlanması tartışmalı olan terörizm kelimesinin incelenmesi alanında oldukça zorluklar yer almaktadır. Bu anlamda kavramı anlamayı kolaylaştırmak için Jonathan Fox, dinin 4 temel sosyal işlevinden bahsetmektedir;

- a)** “Dünyayı anlamak için anlamlı bir çerçeve sağlamak
- b)** Bireysel eylemleri ve hedefleri bu anlamlı çerçeveye bağlayan kurallar ve davranış standartları sağlamak
- c)** Bireyleri daha büyük bir bütüne bağlamak, bazen bu bütünü tanımlamaya ve düzenlemeye yardımcı olan resmi kurumlar sağlamak
- d)** Eylemleri ve kurumları meşrulaştırma yeteneğine sahip olabilmek” (Brannan, 2019, s. 5).

Dinin bu işlevlerinin yanı sıra her inancın kendine has özelliklerini kutsal kitaplarında taşıdıklarını unutmamak gerekir. Çünkü özellikle din temelli terörizm konusunda da altı çizileceği gibi, yazılı metinler; terörist örgütlerin her zaman temelinde yer alırlar ancak bilerek veya farklı şekillerde yorumlayarak kendi amaçları doğrultusunda bu kutsal metinleri kullanırlar. Bu yüzden dinin anlaşılmasında veya işlevselliğinin sağlanmasında kutsal metinler büyük önem taşımaktadırlar. Aynı şekilde bu kutsal metinlerin yorumlanması ve gerek siyasete gerekse sosyal yaşama adapte edilme şekli de oldukça fazla önem arz etmektedir. Çünkü genellikle gözlemlenen terörist eylemlerin arkasında bu tür farklı yorumlardaki dinî motifler özellikle radikal veya köktenci (fundamentalist) olarak ifade edilen grupların ve siyasi hedefleri yer almaktadır. Din temelli çıkan siyasi sorunların terör eylemleriyle sonuçlanması tarihin en eski hikâyelerine dayanmaktadır. Hristiyanlık öncesi döneme gidilecek olursa, bu duruma en iyi örnek olarak Makkabilerin ayaklanması gösterilmektedir. Makkabiler Kudüs yakınlarında Modiin şehrine yerleşmiş bir millettir ve tek tanrılı inanca sahiptirler. Ancak dönemin Helenistik Yunan İmparatoru kendi çoktanrılı inancının doğruluğundan yola çıkarak Makkabilerin ibadetlerini kısıtlamaya çalışmış ve kendi tanrılarına inanmalarını istemiştir. Bunun üzerine kırsal bölgelerde yaşayan Yahudiler ayaklanarak zafer kazanmışlar ve Yahudi inancını tekrardan kendi bölgelerinde hâkim olmasını sağlamışlardır.

Hız. İsa'nın doğumundan sonra ortaya çıkan devletler ve imparatorluklarda din oldukça belirleyici olmaya başlamıştır. Öyle ki Hristiyanlığı kabul eden Roma İmparatoru 1. Konstantin tarafından 325 yılında İncillerin toplatıldığı ve kendi emri altındaki papaz ve din adamlarınca değiştirilerek halka sunulmasını istemesinin, bazı politik ve siyasi amaçlar içeriyor oluşu, söylenilen varsayımlar arasındadır. Bu durum dinî inançlar ve kutsallığın sömürülmesi anlamında önemli bir örnek teşkil etmektedir. Yapılan toplantı da sadece dinin kaynağı olarak görülen İncil hakkında değil daha birçok kutsal kabul edilen konular üzerinde de değiştirilmeler söz konusu olmuştur.

İslam tarihinden örnek verilecek olursa; Hız. Muhammed ve ilk halife Hız. Ebubekir öldükten sonra halife seçilecek kişinin belirlenmesi sürecinde yaşananlar ve diğer 3 halifenin (Hız. Ömer, Hız. Osman ve Hız. Ali) suikast sonucu öldürülmeleri oldukça dikkat çekicidir. İslam tarihinde din temelli oluşturulan birçok tarikat veya küçük büyük gruplar olduğunu söylemek mümkündür fakat bunlardan en önemlisi Hız. Ali zamanında büyük bir taraftar kitlesine ulaşan ve Hız. Ali'nin ölümüne sebep olmuş Hariciler; ilk din tabanlı oluşturulan terörist grup olarak bilinmektedir (Cirhinlioğlu vd. 2010, s. 305).

Buradan hareketle bu din ve terör ilişkisine günümüze daha yakın bir zamandan örnek verecek olursak, herkes tarafından çokça duyulan ve bilinen terör örgütü lideri Osama Bin-Laden'den bahsetmek oldukça uygun görünmektedir. Ona göre Müslümanların gayrimüslimleri yola getirmek için görevlendirilmiş kişiler olduğu inancı herkese yayılmalıdır. Örneğin 1998'de bir fetvasına göre "Amerikalıları ve müttetiklerini - sivilleri ve askerleri - öldürme kararı, Mescid-i Aksa'yı ve Mescid-i Haram'ı (Mekke'yi) ellerinden kurtarmak ve ordularını harekete geçirmek için, mümkün olan herhangi bir ülkede bunu yapabilen her Müslüman'ın bireysel görevidir." Sözlerini belirtmiştir. Bu durumu daha inandırıcı kılmak için şu sözleri eklemektedir; "Cenab-ı Hakk'ın dediği gibi -Sizinle topluca savaştıkları gibi siz de müşriklerle topluca savaşın". Buradan da anlaşılacağı üzere bir terör örgütü liderinin dini kullanarak kendi takipçilerini nasıl etkisi altına aldığını görmek mümkündür. Bu etkiyi sadece korku salma yöntemiyle değil çoğunlukla bu tür inandırıcı yöntemlerle de yapabilmektedirler (Robison, 2007, s. 61). Bu ikna etme yönteminin kullanılmasının en büyük sebebi de, söylenildiği gibi kâfir olarak nitelendirilen kişilere karşı yapılandırılacak savaşta, müritleri gözünde bir meşruluk kazanma çabasındır. Böylelikle haklı savaş olarak nitelendirilebilecek bir durum ortaya çıkmaktadır ki bu nokta da bireyler bu kişilere karşı çıkmak için bir sebep bulamamaktadırlar.

Benzer şekilde 2017 yılında Yeni Zellanda'nın Christchurch kentindeki Al Noor camisinde Cuma namazı sırasında namaz kılan Müslümanlara yapılan silahlı saldırı oldukça manidardır. Bu saldırıda çok sayıda insan öldürülmüş ve pek çok yaralı hastanede tedavi altına alınmıştır. Bu saldırıyı gerçekleştiren kişinin İskoç bir aileden gelen ve Avustralya'da doğan BrentonTarrant isimli bir kişi olduğu tespit edilmiştir. Saldırganın saldırı öncesinde hazırlayarak yayınladığı 70 sayfalık manifesto mesajı kayda değerdir. Burada saldırıyı şöyle demektedir: "*Konstantinopolis'e gelir, tüm cami ve minareleri yıkarız. Ayasofya minarelerden kurtulacak ve Konstantinapol hak ettiği gibi tekrar Hristiyan şehri olacak*". Ayrıca saldırıların silahlarının üzerinde daha önce Müslümanlara saldırarak onları katleden kişilerin isimlerinin yer alması da gerçekten düşündürücüdür (Öğük, 2019, s. 1-30).

Bu gibi hikâyelere oldukça fazla yer veren dinler tarihi aslında siyasetin ve propagandanın dinle ne kadar eskiye dayanan uzun bir ilişkisi olduğunu ve de günümüze kadar ulaşan yapısını bizlere anlatır niteliktedir. Bireylerin yaşamını sürdürmek, daha iyi bir insan ve daha iyi bir kul olabilmek için yarattığı türlü inanışlar umulduğunun aksine çok daha farklı noktalara varmıştır. Kişinin sadece özel hayatında kalması gereken bu inanışlar bütününün ise siyasete girmesi daha da ötesi bir terörist eyleminin temelini oluşturması ise tamamen suiistimale uğratılmış olmasından ve din adamları tarafından

devletin işine yarayacak batıl inançların bireylerin hayatlarına adapte etme çabalarının sonuç vermesinden kaynaklanmaktadır.

Bu nokta da özellikle belirtilmesi gereken şey terörizm içeriğinin sadece tek bir din ile ilgili olmadığıdır. Günümüzde siyasal terörizmin özellikle “İslami Terör” adı altında toplanmaya çalışıldığını görmek oldukça manidar görülmektedir. Esasında Batı dünyasının bir algı çalışması olarak değerlendirilen bu durum bir barış dini olan İslam’ı Terör ile özleştirmek suretiyle İslam’ı ötekileştirmeye hatta hor görmeye çalıştıklarını söylememiz mümkündür. Bu yaklaşım oldukça yanıltıcı ve hoş olmayan bir durumdur. Zira kişilerin inancına yönelik uygulatılan bu terörist eylemler hiçbir zaman tek bir dini kapsayacak kadar dar bir alanda yayılmamıştır. Halkı kavgaya ve kargaşaya yöneltmek sadece belli bir kesimin değil, bugün dünyanın her yerinde görülebilecek kişilerin hedefidir.

Bütün bu örnekler terörün dini, rengi, devleti ve milliyetinin olmadığını göstermektedir. Ancak problem bütün bu örneklerle rağmen, söz konusu bağlantılar yok sayılarak terörle İslam arasında bağ kurulması, şiddet ve terörün sadece Müslümanlara has bir olgu gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Günümüzde uzantıları devam eden bütün bu olayların kendi dönemindeki benzerlerini göz önünde bulunduran C. Taylor, P. Hitti, A. Toynbee, Gibbon, T. S. Arnold gibi pek çok objektif Batılı tarihçi, batılıların kendi tarihlerinin hiç de adil ve insanî olmayan pek çok barbarlık örnekleriyle dolu olduğunu beyan ederek İslam’daki cihad kavramının yahut da “kutsal savaş” (holy war) adı altında İslam’a nispet edilen görüşlerin çarpıtıldığı gerçeğinin altını çizmişlerdir (Öğük, 2019, s. 23-24). Oysa İslam’da savaş hiçbir zaman kutsal olmamış, sadece meşru ya da gayr-i meşru olarak değerlendirilmiştir (Hökelekli, 2007, s. 428).

Oysa İslam dini hiçbir zaman şiddeti teşvik etmemiş, tam aksine kişiler ve kitleler şiddetten uzak durmaya davet etmiştir. Şiddet bir hak arama veya sorun çözme yolu olmaktan çok yeni sorunların kapısını aralayan bir tepkisel fiil olarak değerlendirilmiştir. Şiddet eylemleri ister bir kişi tarafından isterse devlet tarafından gerçekleştirilsin, fitne ve bozgunculuğa sebep olduğu, güvenliği, huzur ve barışı tehdit ettiği için lanetlenmesi gereken bir insanlık suçu olarak ifade edilmiştir (Öğük, 2019, s. 21). Örneğin Maide Suresi 32. Ayette “Kim bir canı haksız yere öldürürse bütün insanları öldürmüş gibidir.” “Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtaran biri gibidir.” denilerek bu duruma açıkça dikkat çekmektedir (Sarıgül, 2020, s. 1577).

Din, siyaset ve terör ilişkisinin tarihine baktığımızda tablo yukarıdaki gibidir, buradan hareketle geleceği hakkında da bilgi sahibi olmak yararlı olacaktır. Dinin siyasetteki etkisinden yola çıkılarak oluşturulan bir görüşte, din ve hükmetme ilişkisini ele alarak; ileride din ideolojilerin tamamen iktidar veya otoriteler tarafından ülkenin geleceğini garanti altına alabilmek için kullanılacağı üzerine olduğu belirtilmektedir. Yani zamanla dinlerin bu etki alanının sadece terörizm için değil, devletlerin veya hükümetin devamının sağlatılması, ülkeye asker kazandırılması ve milliyetçilik duygusunun artırılması yönünde kullanılacağı söylenilmektedir. Bu düşüncenin siyasi motivasyon ve siyasi avantajlar kazandıracığı ise belirtilenler arasındadır. Kısaca bu avantajlara bakacak olursak;

- ✓ “Bu yeni inançlar sistemi; Ampirik olarak kanıtlanabilir değildir, bu yüzden kanıtlamanın veya çürütmenin bir yolu yoktur.
- ✓ Sonraki dünya odaklı dinler, ideolojik sistemin parçası olanlar tarafından sorgulanamayacak bir şey vaat eder. Bunun anlamı bir sonraki dünya dininin öncülünü sorgulamak, kendinizi onun vaadinin dışına çıkarmak olarak görüleceği için itaati güçlendirmektir.

- ✓ Gerçek odaklı olmaktan çok inanç odaklıdır. Böylelikle cennet ya da cehennemın geçerliliğini kimse kanıtlayamayacağı için, bu ideolojiler sadece totolojik değil, aynı zamanda ideolojik kabul edilir.
- ✓ Bu sistemde tıpkı İstatiksel olarak belirtildiği gibi 'kukla değişkenler' iş görmektedir. Yani bir kişi ya mümindir ya da değildir; ya toplumun içindedir ya da dışındadır görüşü temel alınmış olmaktadır.
- ✓ Bu inançlar, mevcut gerçekleri haklı çıkarmaya gerek kalmadan gelecekteki ödülleri vaat etmektedir. Yani aslında mevcut bir gerçekliğin kötüleşmesi, bu tür sistemlerin taraftarlarının ideolojik bağlarını güçlendirebilir.
- ✓ Bu dinlerin; özellikle sistemi, ekonomik kaçışları ya da yoksulluktan kurtulma umutları olarak gören yoksullar için yüksek bir kontrol yönü olabilir.
- ✓ Sonraki dünya dinleri doğası gereği demokratik değildirler. Çünkü kendilerini nihai hedefe, tek gerçek inanca giden tek yol olarak göstermelidirler. Aksi takdirde diğer alternatif modelleri kabul etmek, böyle bir ideolojinin "vatandaşlarının" bir hata yapmış olabileceği veya başka bir alternatif modelin de doğru ya da potansiyel olarak "daha doğru" olabileceği anlamına gelmektedir. Bu durum sistemde istenilen etkiyi yaratmamaktadır" (Tarlow, 2017, s. 16-17).

Dinin ileride ki geleceğine yönelik bu teori, din etkisinin gelecekte de bireyler üzerinde kullanılacağı gerçeğini düşündürmektedir. Diğer bir deyişle ileride din ve terör ilişkisinin sadece boyut değiştirmekle kalacağı ve daha fazla siyaset odaklı olacağı öngörülmektedir.

3. Din İdeolojisi ve Terör Örgütleri

Bir terör örgütünün toplanması ve birleşmesi için öncelikle gerekli olan şey ortak bir ideoloji ve görüştür. Kişileri birbirine yaklaştıran, aynı hedef uğruna savaştıran bu ideoloji temelde bireylerin var olma sebepleri gibi görünmektedir. Her eylemin, her şiddet unsurunun ve her örgütlenmenin bir ideolojik dayanağı bulunması gereklidir ki ancak bu şekilde kitlelere hitap edebilmelerinin önü açılmış olmaktadır. İdeoloji genel olarak kişilerin asıl benimsediği fikir veya düşünce ya da bireyleri harekete geçirecek olan inanç şeklinde yorumlanabilmektedir. Zira her türlü iyi veya kötü olmak üzere eylemlerin mutlaka bir amaca hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

Terör örgütleri halkı etkileyen, harekete geçiren bir siyasal eylemler çerçevesinde oluşturulmuş örgütlenmelerdir. Ana hedef hükümeti eleştirmek, siyasete bir fikir uygulamak veya değişime uğratmak olabildiği gibi, halkı zarar ve ziyana uğrutup iktidarı zora sokmak gibi düşünceleri de benimseyebilmektedirler. Buradan hareketle ilerlediğimizde bugün dünyada bu amaçları gerçekleştirmek için en çok kullanılan yöntemin din ideolojisi adı altında kişileri toplamak ve etkisi altına almak olduğu görülmektedir. Bu durumun birçok nedeni olabileceği gibi sıkça karşımıza çıkan sebebi, dinin yanlış yorumlanması ile şiddetin meşrulaştırılması oldukça kolay bir yol olarak görülmesinden kaynaklıdır.

Bu noktada örgütün en önemli ve devamlılığını kazandıran unsuru olarak karşımıza fanatizm veya fanatikler olarak çıkmaktadır. Eğer fanatizm olmasaydı bireyler ikna edilmiş olsalar bile bir nokta da bırakıp vazgeçecek olabilirlerdi ki bu ideolojinin gerçekleşmesi yolunda bir engel olarak görülebilmektedir. Diğer olası sonuçlar ise iktidarın eski düzeni değiştirememesine yani yeni bir başlangıç yapacak kadar ileri gidememesine yol açabilirdi. Bu durum Eric Hoffer'a göre gelişmenin önünü tıkayacak bir hamledir yani iktidarın belirli bir kesimden diğer bir kesimin eline geçmesinin arasında hiçbir fark olmayacağı gibi bu durumun anarşinin de ötesinde yeni durumlar doğurmasını

engellenecek niteliktedir. Kısır döngünün başlangıcı ve sabitlik olarak tanımlanabilecek bu nokta ancak fanatikler sayesinde atlatılabilmektedir (2017, s. 106-108).

Yine Hoffer'a göre fanatiklerin kim olduğuna bakacak olursak; değişimin öncülüğünü yapacak nitelikte, yapıcı olmak yerine eleştirel yaklaşabilecek nitelikte bireylerdir. Çünkü yapıcı yorum yapan kişiler 'şimdi' ye bağlılardır ve gelişimin sağlayabilecek özelliğe sahip değillerdir. Fanatik bireyler dışarıda değiştirmek istedikleri şeyler uğruna savaşır ve elde edene kadar durmazlar. Elde ettikleri noktadan sonra ise içlerinde bir düşman yaratıp savaşı bu seferde içeride yaşamaya başlarlar. Bu durum özellikle Hitler, Mussolini gibi diktatörler ile açıklanmakta ve örnek verilmektedir.

Fanatizm kendisini yaşatmak için birçok alan bulmuş ve bu alanlarda yayılmıştır. Kişilerin dış hayatta gördüğü yanlışlıklardan veyahut başka bireylerin yanlış yönlendirilmesinden dolayı oluşmuş bu fikirler, bazen siyasi bazen dinî bazen de tamamen kişisel görüşler neticesinde şekillenmiştir. Bu inançları ortadan kaldırmak ise fanatizmi bitirmez veya engellemez. Çünkü yanlış olduğu kanıtlanan bir düşünce karşısında birey, bu noktada karşıt görüşün fanatikliğine başlamış olmaktadır. Sonuçta fanatizm yer değiştirmekle yetinmiş ve birey inancında değişiklik yapmamış olur. Doğru veya yanlış olduğu fark etmeksizin bir ideolojinin savunmasını yapmak fanatizmin temelini oluşturmaktadır ki aslında fanatikler zaten yaptıklarının kesinlikle doğru olduğu kanısındadırlar ve bu konuda oldukça isteklidirler. Bu noktada görüşün ortaya çıkmasında savunucunun rolü ortaya çıkmaktadır. Örneğin İsa Hristiyanlığı değil kendi inancını savunmuştur fakat onun fanatikleri bugün Hristiyanlığı oluşturmuşlardır. Bu nokta da fanatizmin örgütlenme üzerinde ki etkisi açıkça ortadadır. Lider önemlidir fakat savunucusu olmadan eylemin bir adı da olmamaktadır.

Buradan hareketle örgütlenmelerin bir diğer önemli unsurunun bu fanatik ruhlu bağlılık olduğunu görmekteyiz. Terör örgütleri bu kadar tehlikeli ve başarı olasılığı oldukça düşük olan bu eylemlere, bireyleri ikna etmek için önce inandıkları doğruları değiştirmekte ve sonra da bu inancın kesinliğine fanatik bir bağlılık oluşturmaktadırlar. Bireyleri seçerken ise bu fanatik inancı benimseyen ve inanç savunuculuğuna yatkın kişiler arasından seçmektedirler. Fakat tablo sadece bu kadarla kısıtlı değildir. Aynı zamanda bu fanatik inanca yatkınlığı; ekonomik yetersizlik, bireysel yalnızlık ve eğitimsiz olmakla birleştirip, asıl amaçladıkları plana uygun bireyler yetiştirmektedirler.

Örgütlenmelerin temelini oluşturan bu fanatik ruhun yanı sıra kişilerin etkilenmesinde aşırı dindarlık ya da diğer bir deyişle dinde aşırılık kavramı da önemli bir yer tutmaktadır. Aşırılığın bu noktada önem kazanmasının en tutarlı sebebi, siyasi sistemi şiddet yoluyla dinî normların önerdiği bir forma dönüştürmenin ideolojik bir tutuma çevirebiliyor oluşudur. Diğer bir deyişle, dinde aşırılığın bir sonucu olarak bireylerin bu anlayışı tüm alanlarda görmek istemesi hem hukuksal hem de siyasal sitemde farklılıklar yapmak istemelerine yol açmaktadır. Bu yüzden çoğu kesim tarafından dinde aşırıcılık etiketi hükümetin karşısında yer alan örgütlere atfedilmiş bulunmaktadır. Bu konuda Silber ve Bhatt tarafından bir dinî aşırılık modeli sunulmuştur (Wibisono vd. 2019, s. 2). Bu modele göre yolculuk, bireylerin önce diğer farklı fikirlere karşı açık olmasıyla tetiklenmektedir. Bu süreçte dinle ilgili kısa bilgiler edinen kişiler basit ve iyi niyetli yaklaşımlarda bulunmaktadır. Sonra bu açık olunan zaman diliminde yaşanan travmalar veya kişiyi kötü etkileyen olaylar sonucunda, bireyin daha önceki ılımlı yaklaşımıyla bağlantısı kopmaktadır.

Bu arada devreye, kişiye bu trajediyi yaşatan kişiler girmektedir ki bunun sebebi bireyde köklü bir inanç oluşturmak için beyin yıkama işlemine başlamaktır. Böylelikle kişilerde din kanalıyla şiddet unsuru uyandırılmaktadır. Aslında bu noktada dinin birden fazla boyutu olduğu açıkça belli olmaktadır. Bu farklı boyutlar sayesinde, bireyleri önce bir

karmaşıklığa itip sonrada doğru olduğu bildirilen yola yönlendirmek oldukça kolaylaştırılmış bir yöntem olarak görülüp, uygulandığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Diğer bir deyişle dolaylı yönlendirme sayesinde bireyler, başka kişilerin amaçlarını gerçekleştirmek için gönüllü hâle gelmektedirler.

Öte yandan aşırı dinî hareketler, dinî normlarının yasalar veya güç yoluyla benimsenmesini teşvik etmek için siyasi güç aramaktadırlar (Wibisono vd. 2019, s. 4). Yani siyasetin dinle ilişkisi sadece tek yönlü olarak değerlendirilmemelidir. Buradan da anlaşılacağı gibi amaç sadece dini kullanmak değil, zorla kabul ettirmek ya da kişileri yola getirmek olarak da belirtilmektedir. Başka bir deyişle, din ve siyaset ilişkisinde, siyaset bazen amaç olarak bazen de sadece araç olarak baş göstermektedir.

Özetle bugün din ideolojisinin terör örgütlenmeleriyle iç içe bulunmasının en önemli sebebi fanatik inançlılara ya da dinde aşırıya giden kişilere duydukları ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Çünkü kişileri ikna etmek yeterli olmamış ve sorgulamaya en kapalı alan olan dogmatik kullanarak kör bir savunucu oluşturmak daha etkili olmuştur. Bununla birlikte din ve siyasetin ilişkisi hiçbir zaman tek yönlü olmamıştır. Karşılıklı olarak sömürüye dayanan bu etkileşimde hedef iki taraftan da biri olarak gösterilebildiği gibi her iyi yöne de çevrilmiş olabilmektedir.

Diğer taraftan bu din ve siyaset ilişkisinde, özellikle bazı dinlerin tercih edildiği gözlemlenmektedir ki bunun en büyük sebebi olarak, bazı dinlerde Tanrı algısının çok daha katı işletiliyor olmasıdır. Yani bu tür inançlarda, Tanrı daha otoriter olarak algılanmakta ve içerisinde normatif inançlar barındırmaktadır. Bu sebeple kişilerde Tanrı'nın bu katı kurallarını diğer insanlara da aynı şekilde yansıtmak istemeleri doğal bir eğilim olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla böyle bir katılıkla inanç besleyen kişilerin, Tanrı için diğerlerini cezalandırma isteği daha kolay tetiklenmektedir. Bu maksatla siyasete araç olarak özellikle bu tür anlayış içeren dinler tercih edilmektedir. Fakat tüm bu anlatılanların yanı sıra, din fanatizminin teröre sebebiyet vermediğini savunan akademisyenler de bulunmaktadır. Aralarında en bilineni olan Amy Zalman bu noktada görüşünü, tüm din fanatiklerinin terörü seçmediğini vurgulayarak desteklemektedir. Din de aşırılığın terörizme uygun bir ortam yarattığını fakat bunun tamamıyla bir terör sebebi oluşturmadığını belirten Zalman; örneğin İslam dininde aşırılığın yerinin olmadığını ve bu durumun zaten tümüyle yanlış giden ibadetlerin bu dine karşı konuşlandırılmasıyla oluşturulduğunu belirtmektedir. Diğer bir deyişle ona göre, terörist eylemciler yanlış bildirilen ibadetleri İslam dünyasına ve dünyanın geri kalanına empoze etmeye çalışan militanlar olarak değerlendirilmelidir (2008, s. 8-9)

Esasında şiddetin İslam toplumlarında kendisine zemin bulmasını din duygusunun insanı harekete geçiren en önemli heyecan olmasıyla izah edebiliriz (Tarhan, 2015, s.102). Burada din sadece örgüt mensuplarını harekete geçirmek amacıyla kullanılan bir saik ve araç olmaktadır. İnsanları din kadar mobilize eden bir başka motivasyon kaynağı olmadığı için örgüt üyeleri dinî kimlikleriyle öne çıkmakta ve din adına faaliyette bulduklarına inandırılmaktadır. Bu kişilerin örgüt biçiminde organize edildikleri, onlara topluca Kur'an okutulup ilahîler söyletildiği, cihad ve şehadet fikrini besleyen konuşmalar yapıldığı, aileleriyle olan ilişkilerinin kesildiği ve Kur'an'ı bütüncül olarak değerlendirmelerine imkân sağlanmadığı dikkat çekmektedir (Öğük, 2019, s. 21).

Bu noktada eylemin fanatizmden değil, yanlış empoze edilmiş düzenden gelmiş olduğu anlaşılmaktadır. Esasında hiçbir dinde aşırılığa giden bir durum söz konusu değildir. Aslında sırf bu yüzden bile terörizm de oluşturulmak istenilen dinin, normal din ile ilgisi olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla eylemleri gerçekleştiren bireylerin onları harekete geçirecek çok daha önemli bir his oluşturan, mesela dünyayı değiştirmeyi isteme inancı gibi, öğelerden yararlanmakta olduğu belirtilmektedir. Yani, her hâlükârda dinin bir

araç olarak kullanıldığı düşünülürse, bu gerek normal din gerek değiştirilmiş din olsun, bireylerin inanç konusunda zayıflık gösterme eğiliminde olduklarını belirtmek yanlış olmayacaktır.

4. Siyasal Terörizme Giden Yolda Saptırılan Dinî Öğretiler

Yeryüzünde hayat bulan dinler, her zaman ve mekânda kesintisiz ve artan bir ivmeyle insanların ilgisine mazhar olmamışlardır. Süreç bazen dinlerin lehine işlediği gibi bazen de aleyhine işlemiştir. Bu nedenle insanlık, tarih boyunca birçok dine şahitlik etmiş olmasına rağmen varlığını günümüze taşıyan ve kayda değer dindar kitlesi meydana getiren din sayısı fazla değildir. Genel olarak dinlerin karşılaştığı tehlike, bir süre sonra dindarlarınca tahrip ve tahrif edilmeleri ve özlerindeki öğretilerde değişiklikler meydana gelmesi, en azından aşırı yorumlar sayesinde yanlış anlaşılmaya neden olacak hâle gelmeleri olmuştur. Dinler, bir süre sonra ilk zamanlarındaki bütünlüklerini yitirerek çeşitli bölünmelere maruz kalırlar. Kendi içlerinde çeşitli gruplara / akımlara / mezheplere bölünürler. Bunların bir kısmı sahih / otantik / ortodoks; diğerleri muhalif / heterodoks / harici olarak kabul edilirler (Bilgi, 2014, s. 79).

Söz konusu bölünmeler o kadar ileri boyutlara varır ki sapkın akımların dahi ortaya çıkması kaçınılmaz olur. Böylece dindarların çabalarıyla (!) özünde gerçek olan dinlerden sapkın akım ve mezhepler ortaya çıkmış olur. İlahi dinlerden Yahudilik ve esasında devamı kabul edilen Hristiyanlık bu kadere en somut şekilde mahkûm olmuş örneklerdir. Bu iki dindeki istismara varan keyfi değişiklikler ve uygulamalar, onları ilahi olmaktan adeta çıkarmış, dindar üzerindeki olumlu etkileri gittikçe azalmış neredeyse yok olmaya yüz tutmuştur... Herhangi bir Hristiyan yahut Yahudi'nin bu gün Tevrat ve İncil'in otantik metinlerine ulaşma imkânı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu iki dine mensup dindarların Tanrı ile vah yettiği metinler aracılığıyla iletişime geçme şansı yoktur. Bu nedenle onlar; ancak insan marifetiyle oluşturulmuş ikincil metinler aracılığı ile Tanrıya muhatap olabilme imkânına sahiptirler ki böyle bir muhataplığın sağlıklı olamayacağını söylemek mümkündür. İkincil metinlerin doğal olarak birden fazla olması ve bunlar arasında farklılıklar bulunması bu dinlere mensup dindarların işlerini daha da zorlaştırmaktadır (Bilgi, 2014, s. 80).

Batı dünyasında Hristiyan inancında görülen bu yozlaşmanın bir benzerinin İslam dünyası içinde yapılmak istendiği görülmektedir. Bir başka deyişle İslam'ın bazı bireyler ve bazı cemaatler tarafından İslam'a da uygulanmaya çalışıldığı, dahası İslam'ın da böyle bir süreç sonucunda bozulmak istendiğini söylemek mümkündür. Bir başka ifadeyle son zamanlarda, birçok İslam ülkesinde görülen örgüt, camia, cemaat ve grupların gerek konvansiyonel gerekse modern yöntem ve enstrümanlarla sergiledikleri din ve insanlık dışı eylemlerin, İslam'ın yararına olmak bir yana onun barışçıl imajına indirilen şiddetli darbeler olduğunu söylemek mümkündür. Kaldı ki bu eylemlerin, birçok sübjektif nedene dayanmakla beraber gittikçe artan İslamofobiye besleyen önemli unsurlardan olduğu da söylenebilir (Bilgi, 2014, s. 80).

5. İslam Dinine Yönelik Olumsuz Algı Çalışmaları

İslam dininin günümüzde çok fazla suiistimale uğramasından kaynaklı olarak özellikle son dönemde Batı dünyası tarafından ortaya atılan ve İslam dini üzerinde bir algı çalışması olarak görülen İslami Terör kavramı dikkat çekmek gerekir. Kamusal alanda birdenbire yaygınlaşmasına rağmen, "İslami terörizm" kavramının aslında uzun bir geçmişi vardır ve zaten daha geniş kültürel alana derinden gömülü olarak bulunmaktadır. Bu gün özellikle İslam ile terörizmin yan yana anılmasının en önemli sebebi, son zamanlarda yaşanan dünya çapındaki terörist eylemlerin özellikle İslam adına yapıldığının duyurulması olarak düşünülmektedir. Literatüre göre, İslami terörizm bugün bilinen 3 dayanağından oluşmaktadır.

- a)** Özellikle 11 Eylül saldırısı sonrası hızla büyüyen ve genişleyen terörizm araştırma ve çalışmaları gösterilmektedir.
- b)** Temel varsayımlarının ve anlatılarının çoğunu Ortadoğu, Arap kültürü ve dini üzerine kurulan oryantalist bilimin uzun geleneğinden almakta olduğu belirtilmektedir.
- c)** Uzun bir kültürel klişeler geleneğine ve medya temsillerinin son derece düşmanca İslam ve Müslüman tasvirlerine dayanmakta olduğu söylenilmektedir.

Tüm bunlar doğrultusunda kavramın oluşumu başlamış ve devam etmekte olduğu düşünülmektedir (Jackson, 2006, s. 4-6). Ancak bunlara ek olarak söylemin oluşturulmasında, terör örgütlerinin de dini hedef olarak göstermiş olmasının etkili olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Terör örgütleri daha öncede belirtildiği gibi bireyleri etkisi altına alırken birçok yönetime başvurmakta ve birçok farklı unsurdan yararlanmaktadırlar. Din adı altında kişileri intihara yönelten, İslam'ı yaşatmak adına zarar verdiren, hükümet veya devletlere karşı savaşa arzusu oluşturan kişiler bu tür saptırılmış düşünceleri esas almaktadırlar.

Bu noktada özellikle dikkat çekilen cihad kelimesi karşımıza çıkmaktadır. İslam öğretisine göre aslında bu kelime kişinin kendi içerisinde kendi nefsi ile yaptığı savaş iken bugün asker oluşturmak adına cihad; devlete karşı İslam'ı yaşatmak isteyen kişilerin başvurduğu alan olarak baş göstermektedir. Cihad kelimesi Arapça *jihad* olarak bilinir ve büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Büyük cihad kişinin kendi içindeki gayretini yansıtırken küçük cihad dışarıya karşı kendini savunmaktır. Yani cihad; kimseye savaşa gitmesini ya da kendini heba etmesini öğütleyen bir kavram veyahut anlam değildir. Bu noktada tanımların ne kadar yanlış yapıldığının ve özellikle manipülasyon yapmak adına seçildiğini görmek mümkündür. Bu gün kişileri peşine takan ve her Müslüman'ın İslam'ı yaşatmak için cihada gitmesi gerektiğini söyleyen kişilerin aslında soyut anlamdaki savaşı fiziksel anlamda nasıl var ettiklerini gözlemlemek mümkündür.

Esasında aynı durum Hristiyanlık öğretilerinde de baş göstermektedir. Şöyle ki; "Tanrı'nın Krallığını" inşa etme olgusu aslında bireylerin sevgiyi, iyiliği ve yardımı daha kapsayıcı hâle getirmesi için belirtilmiş olduğu söylenmektedir. Ancak bu durum kişilere yanlış atfedirilmiş ve böylelikle Haçlı Seferlerine kadar varacak eylemlerin başlangıcı oluşturulmuştur (Wibisono vd. 2019, s. 6). Yani, dinî öğretilerde bahsedilen başlıca kelime veya olguların kişiler bazında yanlış değerlendirilmesi, büyük yaralayıcı sonuçlar elde etmeye yol açmaktadır.

İslam'a göre ilahi kaynak tektir ve o da Kuran-ı Kerim'dir. Eğer Kur'an'da yeterli kadar cevap alınamazsa peygamber Hz. Muhammed'in hayatından ya da hadislerden yararlanmak gereklidir ki asıl propaganda bu noktada başlamaktadır. Başka bir deyişle, özellikle kişiler etki altına alınmak istenildiğinde, geçmişte yaşamış din adamlarının öğretilerini kullanılmaktadır ki, bu durumun kişiler üzerinde daha etkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü yazılı olanı inkâr etmektense söz gelimi olayları değiştirmek çok daha kolaydır ve bu etkisini çabuk göstermektedir. Elbette ki bu kitabın yanlış yorumlanmadığı anlamına gelmemektedir. Bu tür kişiler bu noktada da oyunlarını göstermiş ve birçok ayeti veya olayı yanlış çevirerek kişileri etkileri altına almışlardır. Ancak bu yorumlanma sadece kötü niyetli olarak değil bazen günümüze uyarlamak ve Arapçadan farklı bir dile çevirirken daha uyumlu bir anlam çıkarmak adına olmaktadır. İslam'a yöneltilen bir eleştiride bu noktada çıkmaktadır ki bu şu şekilde ifade edilmektedir; İslam çok geçmişte ortaya çıkmasından ve kitabın yazıldığı tarihin çok geçmişte olmasından kaynaklı günümüz yaşantısının sorularına cevap veremeye bilmektedir, bu noktada günümüz yaşantısına uygun cevaplar kitaptan uyarlanabilir mi yoksa biz yaşantımızı kitaba göre ayarlayıp sorularımızı da kitaba uygun mu sormalıyız?.

Yani kitabı günümüze uyarlayabilir miyiz yoksa zaten kitaba uygun yaşayıp uyarlamaya hiç ihtiyaç duymamalı mıyız?

Sorulan bu sorular ve verilen farklı cevaplardan dolayı Kuran'ın yorumlanması hakkında iki farklı görüş oluşturulmuştur; Fundamentalistler ve Modernistler (Cirhinliğlu vd. 2010, s. 311). Aralarındaki temel fark ise Kuran'ın yorumlanabilir olup olmadığı fikrinde karşılaştıkları ters görüşlölüktür.

Fundamentalistlere göre Kuran'ı Kerim yorumlanmaya açık değildir ve gerek ülke yönetimi olsun gerek kişi yaşantısı olsun kitap (Kuran-ı Kerim) olduğu gibi uygulanmalıdır. Hükümet şeriatı uygun olmalıdır ve kişisel görüş katılmamalıdır. Bu görüşü savunanlar genelde önemli bilinen eski din adamlarıdır ve asıl amaç İslam'ın tüm öğretileriyle olduğu gibi hayata geçirilmesidir. Oldukça tutucu ve Muhafazakâr olan bu yaklaşım İslam dininin zamanın gereklerine göre uyarlanmasına ve en küçük bir değişime bile karşı çıkmaktadır. Öyle ki bu grup içinde yer alanlar Dinin her türlü düzenlemelerden üstün ve her şeye hükmeden bir üst değerler dizgesi içerdiğini savunur. Her şeyden önce ve hatta Hukuktan önce din gelir. O nedenle dünyevi yasaların, anayasalar dâhil, fazla dikkate alınmaması bir kusur olarak görülmez. Dikte edilen dinî değerlere karşı çıkılmaz ve eleştirilemez bir zırh giydirir (Çivi, 2021).

Modernistlere göre ise; İslam öğretileri günümüz yaşantısına ve demokrasiye uygun olarak hayata geçirilebilmektedir. Yani öğretiler kişi hayatı ya da ülke yönetimine göre zamana uygun uyarlanabilir şeklinde daha ılımlı bir yaklaşım sunmaktadırlar. Bu görüşün asıl temellendirilmesi "İslam yönetim biçimi ile ilgili değildir. İslam, siyaset teorisi ne şekilde ve biçimde olursa olsun yönetimin adil, güvenilir olması üzerine inşa edilmiştir" (Aydın, 2006, s. 121) şeklinde ifade edilmektedir.

Bu iki karşıt grup arasındaki çıkan tek anlaşmazlık bu konuyla sabit değildir. Bazı önemli dinî öğretilerin günümüze uyarlanması konusunda da anlaşmazlık yaşamaktadırlar. Örneğin, küçük cihadın sadece savunmayla mı kalması gerektiğini ya da saldırının da bir gereklilik olup olmadığı konusunu tartışmaktadırlar. Buradan hareketle İslam'ın daha detaya girmeden temel unsurlarının bile ne kadar değiştirildiğinin ve manipülasyona uğradığının anlaşılması mümkündür. İslam'ı anlamış ve bunu kullanmak isteyen bireylerin ise en tehlikeli hâllerine büründüklerini ve bunun da en büyük sebebinin fanatikleşme olgusu taşıdıklarını düşünmek ise yanlış olmayacaktır. Bugün özellikle devletleri hedef alan ve küresel terör alanında kullanılan terör örgütleri kendilerine en ucuz ve sağlam yoldan asker bulmanın yolunu dini kullanmaktan geçtiğini düşünmektedirler. Öyle ki; katı inançların arkasına sığınarak yaptıklarını meşrulaştırma çabaları aslında son derece çirkin olup diğer inanç sahiplerinin de kötü lanse edilmesine sebebiyet vermektedirler. Böylelikle tüm dünyada genel bir algı oluşturulmasını sağlamış olsalar da aslında amacın bunların çok ötesinde her terörizmde olduğu gibi siyasal nitelikler taşıdığını unutmamak gereklidir.

Geleneksel İslami değerlerle alakası olmayan ve bir elinde Kur'an-ı Kerim olduğu hâlde diğer eliyle Batı'nın silahlarını özellikle de Müslümanlara karşı ateşleyen bu terör örgütlerinin faaliyetleri sonucunda, İslam yok edilmesi gereken bir sistem olarak takdim edilmeye başlanmıştır. İslam ve terör kavramlarının cihad kavramı etrafında bir araya getirildiği bu örgütlerin varlığı, bu bölgeye yönelik haksız müdahaleleri ve yapılan zulümleri meşrulaştırmış ve onları haklının yanında olduklarına inandırmanın bir gerekçesi olmuştur (Öğük, 2019, s. 21).

6. Din İdeolojisinin Siyasal Terörizme Dönüşmesinin Psikolojik Sebepleri

İnsanlık tarihinde savaşların hiç bitmemesi, hemen hemen bütün toplumlarda kin ve nefrete dayalı şiddet örneklerinin görülmesi, “acaba şiddet insanın fitratına Allah tarafından yerleştirilen ve onsuz yapamadığı normal bir dürtü müdür? Allah insanları şiddet uygulayan bir yapıda mı yaratmıştır? Sorularının sorulmasına neden olmaktadır (Öğük, 2019, s. 11).

Din; insanları doğruya ve iyiye yönelten bir araç olarak ortaya çıktığından bu yana birçok spekülasyona maruz kalmıştır. İnsanlar önce kendi inançları doğrultusunda yaşamının güzelliğine sahip olmuş sonrasında ise bu güzelliği koruma ihtiyacı taşımaya başlamıştır. Bu durumun daha da ilerisi olarak ise, sadece kendi doğrularının kabul görmesini isteyen bireyler, diğerleri tarafından kabul edilen her şeye şiddetle karşı çıkmaya başlaması olarak baş göstermektedir. Aşırılığa kaçılan her şeyin bir noktadan sonra iyiyse bile tehlikeli olmaya başlaması bu sebepten dolayı türlü savaşlara ve günümüzde de terörizme neden olmaktadır.

Terörizmin oluşumu için bireylerde olan yatkınlığın sağlanmasında en büyük katkı payı bugün din sayesinde oluşturulmaktadır. Fakat bu din daha çok radikal kesimler tarafından benimsenen yani kendilerinin hariç diğer tüm dinlerin yanlış olduğunun şiddetle savunulmasını öngören kişiler tarafından benimsenmektedir. Bu durum bireylerin içinde daha da yer edinirse, kendi çemberleri dışındaki herkesten nefret etmeye kadar ilerleyebilmektedir ve bu durum sonucunda bireyler başkalarına zarar vermekten suçluluk duymamaktadırlar.

Bu tür bireylerde oluşturulan diğer bir psikolojik alt savunması olarak ise farklı dini benimseyenlerin yanlış olduklarından yola çıkarak onları kendi dinlerine kazandırmaya çalışmak gayesi ortaya çıkmaktadır. Burada araç olarak nispeten barışçıl olan yani propaganda ve misyonerlik tercih edilmektedir ve bu da siyasal terörizmin diğer bir dayanağı olarak karşımıza çıkmaktadır (TASAM, 2008). Barışçıl olmayan yol ise savaşla ve zarar vermeye (intihar olayları ile kendine ya da bomba patlama gibi eylemler ile çevreye fiziksel harabiyet) sağlanabilmektedir.

Fanatizmi körükleyen bu duygular, kendi hayatlarında özgüvensiz olan ve bir yol arayan bireyler için hem bir kaçış noktası olmakta hem de içine girdiği örgütle birlikte aidiyet hissine erişmektedir. Kişi kendi hayatında hissettiği geri kalmışlığı ve yalnızlığı kendisine yer açan grupta iyileştirdiği için sorgulamaya ihtiyaç duymamaktadır hatta bunu hainlik olarak kabul etmektedir ve dolayısıyla kişiler fanatik bir savunucu hâline gelmektedir.

Bu körüklenen duygular doğrultusunda kendi yaptığı her hareketin haklılığına inanmaktadır ve bunun içinde türlü sebepleri barındırmaktadır. Sahip olduğu inancının doğruluğundan hiç şüphe etmeksizin birlikte hareket ettiği arkadaşlarıyla sorgusuz sualsiz biatte bulunmaları kişilere, her zaman ve her koşulda halkı olduklarını ve iyi bir şey yaptıklarını düşündürmektedir. Bu sebeple hiçbir pişmanlık yaşamayacak olan kişiler nefretle besledikleri şiddet duygusunu hükümetlere, iktidara ya da politik bir kişiye doğru yönelmelerine siyasal terörizm denilmektedir ve temelde din ideolojisinin yarattığı bu sebebiyet kişi bazında çok daha derin anlamlar içermektedir.

Bunların yanı sıra, terörizme giden yolda kişilerin genellikle bu tür örgütlere katılmadan önce ezilmişlik ve yabancılaşma duygusu, dini koruma ihtiyacı, kişinin bilgisizliği gibi öğelerin yer aldığı bir hayatları oldukları düşünülmektedir. Ancak önceki hayatları nasıl olursa olsun sonrasında sahip olduklarını bildiğimiz genel unsurlar; kişilerin fanatiklik boyutunda kendi doğrularına inandırılmaları ve sorgulamama hatasına

düşmeleri olduğudur. Bu yüzden kendilerine doğru yolda olduklarını göstermek için ciddi yanılgılar sunulan bireyler zamanla kendi aidiyetliklerinde kaybolmaktadırlar.

Özellikle dinin birey algısı üzerine etkisine en iyi örnek olarak bir tür mental rahatsızlık olan ve psikolojide Kudüs Sendromu olarak adlandırılan hastalık gösterilmektedir (Tarlow, 2017, s. 2-3). Bu hastalık tablosunda kişiler Kudüs'e gittiklerinde İncil de bahsi geçen olayları canlandırmakta ve bu canlandırdıkları olayları sanki kendileri yaşamışçasına inanmaktadırlar. Yani bireyler dini algılayış biçimlerinde o kadar ileri giderler ki daha başkalarının etkisine maruz kalmadan kendilerini kutsal metnin koruyucusu ilan etmektedirler. Örneğin; kendini İncil'deki güçlü adam Sampson sanan Kanadalı bir turist, ağılama duvarına saldırmış ve blokları yıkmaya çalışmıştır. Bunun gibi birçok kayıtlara sahip İsrail polisi artık bu konu üzerinde sağlık bakanlığı ile birlikte çalışmaktadır. Kudüs Sendromunda açıkça görülmektedir ki; kişilerin dini algılayış biçimleri onların duygularını ve davranışlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Çünkü din insanlara her zaman bir mecburiyet ve hayat için bir yol haritası şeklinde sunulmuştur. Böylelikle kişiler inanç konusunda daha ileriye veya daha aşırıya gitmekte olduklarını kolay kolay fark edememektedirler. Aynı zamanda oldukça motive edici bulunan din algısı bu tür kişilerde iyi veya kötü ayırımının yapılmasında zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle kişinin bu zayıf noktası olarak belirlenmekte ve bireyleri maşa olarak kullanmak isteyen bireyler tarafından suiistimal edilmektedir.

Sonuç

İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibadetlerin bütünü ve bu imana göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu din olarak adlandırılmaktadır. Bu yönüyle tüm dinler temelde kendisine inanan bireylerin ve toplumların hayatlarını şekillendiren ve onlara bir takım emir ve yasaklar veren ayrıca belirli bir yaşam tarzı sunan bir takım dogmatik ve tartışmaya yer bırakmayan ön kabullere dayalı sistematik inanç biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle esasında tüm dinler kendi inanç felsefeleri gereği ahlaki evrensel doğruları ve iyilikleri kendilerine inanan insanlara telkin ederek özlerinde "iyi insan" modeli ortaya çıkarmayı amaçlarlar. Ancak insanlık tarihi boyunca görülen bir takım olaylar dinlerin bu amaçlarına ulaşmada bir takım zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Dinlerin ister kendi içinde yaşadıkları değişim ve dönüşümler isterse de diğer dinlerle olan etkileşimleri sonucu temel amaçlarından sapmaya uğradıkları ve bu nedenle dinler içinden çıkan bazı grupların din adına kendi ideolojilerini başka insanlara kabul ettirmek veya seslerini duyurmak adına şiddete veya siyasal terörizme başvurdukları görülmüştür. Bu durum tarih boyunca bazı dinî grupların dini araçsallaştırmaları sonucunu doğurmuştur. Bir başka deyişle söz konusu dinî gruplar, din adına, dinî argümanları arkalarına alarak kendi ideolojilerini gerçekleştirebilmek için siyasal şiddet ve siyasal terörizm dâhil her yola başvurmayı kendilerine hak görmüşlerdir. Esas itibarıyla hiçbir din özellikle de semavi dinler bu tarz şiddet ve terörizm eylemlerini olumlu görmez ve onaylamazlar. Aksine dinler insanlara barışı, hoşgörüyü, adaleti, iyiliği ve benzeri pozitif değerleri uygun görürler. Bu nedenle dinleri ve bu dinlere inanan insanları totalci bir yaklaşımla şiddet ve terörizmle birlikte anmak veya bu şekilde etiketlemek akla ve vicdana uygun bir yaklaşım değildir. Bununla birlikte her din içinde aşırıya kaçan ve gerek kendi din mensuplarına gerekse başka dinlere inanan insanlara zarar veren ve vermek isteyen kişi ve gruplar mutlaka ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu kişiler nedeniyle bu kişiler yüzünden bir dini veya o dinin mensuplarını ötekileştirmek ve yaftalamak doğru bir yaklaşım tarzı değildir.

Gelinen noktada her din içinde sadece inancını benimseyip kimseye bunu dayatmaya çalışmayan bireyler dışında birde kendi inançlarını savunma pahasına ileriye giden aşırı tipler oluşmuştur. Günümüzde terörizme çıkan bu yolda fanatizmin doğuşunu

bu şekilde tanımlamak mümkündür. Fanatiklik duygusu, kişilere haklı olduğunu hissettirirken yaptıklarından da pişman olmama duygusu eklemiştir. Bu durum esas itibariyle suiistimale oldukça açık yapı oluşturmaktadır. Çünkü kendi inandıklarını veya yaptıklarını sorgulamaya korkan kişilerin her şeye inanmaları kendi ideolojisini yaşatmak isteyen bireyler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu kesin inançlar aynı zamanda bireyler üzerinde güçlü psikolojik etkiler yaratmış ve bazı durumlarda başkasının etkisine gerek kalmadan zarar verici eylemlerde bulunmalarına yol açmaktadır. İnanç meselesinin en önemli çizgisini oluşturan bu noktada bireylerin, neden bu kadar aşırıya gitme eğiliminde buldukları ve radikalleştikleri ise ayrıca tartışma konusu olarak devam etmektedir.

Genel olarak “terörizme giden radikalleşme ve aşırıcılık süreci, öncelikle bireylerin bir konuda haksızlığa uğradığı inancı veya idealize edilmiş amaç ve hedefler ile başlamaktadır. Daha sonra haksızlığın kaynağı veya sorumlusu olarak kabul edilen kişiler, gruplar, toplumlar ya da devletler düşman olarak tanımlanarak şiddetin meşru hedefi hâline getirilebilmektedir. Radikal hareketlere ilişkin yapılan birçok araştırmada, bireyleri ve grupları radikal ortama ve şiddet içeren aşırıcılığa yönelten tek bir sebep olmadığı, aksine birçok karmaşık çekici ve itici iç ve dış faktör ile tetikleyici etmenin olduğu görülmektedir.”(Schmid, 2013, s. 9) Radikalleşme süreçlerini anlamak için, bir taraftan bireyleri ve hareketleri siyasal şiddete yönelten temel şikâyetlerin, şiddet eğilimli ideolojilerin, saldırgan dürtüler ile motivasyonların neler olduğuyla ilgilenilirken, diğer taraftan söz konusu etkenlerin hangi çevresel uyaranlar ve koşullar tarafından tetiklendikleri üzerine odaklanılmıştır. Bu anlamda bireyler ve gruplar, şiddetin kullanımını tolere eden veya meşru gösteren ideolojileri veya amaçları benimsemiş, derin yoksunluk algısını tecrübe etmiş veya çevresel uyaranlara maruz kalmış ise ideoloji, amaç ve grup içi/dışı dinamiklerin etkileriyle şiddeti araçsallaştırarak büyük oranda terörizme yönelebilir (Alimi vd. 2015, s. 7-8).

Bu gün terörizm genellikle siyasal amaçlarla ve ideolojik unsurlarla güdülenmektedir. Bu noktada ne yazık ki dinin bazı aşırı gruplar ve terör örgütleri tarafından kendi amaçlarını gerçekleştirmelerinin bir aracı olarak kullanıldığını üzülen gözlem yapıyoruz. Bu noktada bu gruplar kendi örgüt üyelerini ve diğer bireyleri kendi ideolojisini yürütmek veya en azından tanıtmak amacıyla masum insanlara karşı terör eylemleri düzenlemekte ve işin daha garip tarafı bu eylemleri dinî bir amaç ve görev olarak lanse etmektedirler. Bu sayede kendi üyelerini kendilerine daha fazla inandırmak ve sadakatlerini elde etmeyi amaçlamaktadırlar.

Terörist örgütlerin amaç ve gündemlerinin formüle edildiği ideolojileri, haklarını savduklarını iddia ettikleri etnik veya dinî toplumlar ile sosyal grup veya sınıfların belirli kesimleri üzerinde çok önemli etkiye sahiptir. Bu anlamda ideoloji, sadece dünya görüşü oluşturan bir düşünme şekli değil, aynı zamanda bireyler ve grupların haksızlık ve deneyimlerinin sosyo-politik eyleme dönüşmesini söylemler ve araçlar ile destekleyen temel unsur olarak ortaya çıkar (Stepanova, 2008, s. 21).

Çeşitli terör biçimleriyle ilgili radikalleşme sürecinde ortak bir özellik olarak ortaya çıkan ideoloji, mevcut sosyo-politik durumdan memnun olmayan küçük ancak önemli bir azınlığın radikalleşmesinde belirgin bir faktör oluşturur. Bu da, şiddet içeren düşüncelerin ve tutumların güçlenmesine katkıda bulunarak bir şiddet alt kültürü oluşmasını sağlar. Bunun yanında ideoloji, potansiyel olarak şiddetin kullanılmasını önleyici ahlaki mekanizmaları azaltmak ve intihar saldırıları ile ayırım gözetmeyen yüksek zayıflara neden olan saldırıların meşru görülmesinde kullanılır. Şiddet eylemleri repertuarında aşırı uç taktikler ile elde edilebilecek stratejik faydalar göz önüne alındığında, ideoloji aynı zamanda eylemleri rasyonel bir bakış açısı ile meşru ve haklı çıkarmak için bir çerçeve sunabilir (European Commission’s Expert Group on Violent Radicalisation, 2008, s. 14).

Bu anlamda terörizmi meşrulaştıran ideoloji, gruplarının aleyhinde konuşan kimselere karşı şiddetin kullanılmasının haklı olduğunu savunan ve bu şekilde şiddetin kullanılmasının hem etkili, hem de kendi toplumlarına üst seviyede katkı sağlayan ahlaki olarak takdir edilmesi gereken bir davranış olarak kabul eden önemli bir inanç sistemi oluşturur. Bu kapsamda, terörizm ile şiddet içeren inanç sistemi olarak ideoloji başkalarının gözünde değer kazanır ve bu da eylemleri gerçekleştiren kişilerin tatminkâr hissetmesini sağlar.

Asıl amaçlarını gizleme yöntemi olarak da işlevselliğini kullandıkları din ideolojisi, bu gün özellikle siyasal terörizme oldukça yakın konumlandırılmaktadır. Bireysel anlamdan yola çıkılarak küresel eylemlere dönüştürülmeye çalışılan bu “inanç sistemleri”, özellikle son yıllarda düzenledikleri küçük ve büyük çaplı eylemlerle devletler ve milletler üzerinde oluşturdukları etkiyle ortaya koymuşlardır. Propagandanın işlevselliğinin anlaşıldığı ve kamuyu yanıltmanın etkisinin farkında olan bireyler; siyaseti yön vermenin en etkili yöntemini de bu yol üzerine kurmuşlardır. Böylelikle istedikleri amaca ulaşırken en basit ve ucuz yolu tercih ettiklerini düşünmektedirler. Teknolojinin imkanlarından yararlanmayı da bilen bu yapılar sosyal medya ve dijital platformlar aracılığıyla yaymak istedikleri ideolojilerini ve eylemleri bu platformlarda paylaşarak kendi etkinliklerini ve nüfuz alanlarını gün geçtikçe arttırmaktadırlar. Ayrıca günümüz bilgi teknolojileri radikal düşüncelere sahip insanların, benzer düşüncelere sahip dünyanın herhangi bir yerindeki diğer insanlarla kolaylıkla ve hızlı bir şekilde bağlantı kurup örgütlenebilmesine olanak sağlamaktadır. DEAŞ'ta görüldüğü gibi, internet vasıtasıyla dünyanın birçok yerinden binlerce kişinin örgüte katılabilmesi ve örgütün ideolojik fikirlerini yayabilmesi radikalleşmenin “kar topu” etkisine örnek olarak verilebilir (Kurum vd. 2018, s. 37-90).

Bugün Batı dünyasında görülen İslam karşıtlığı ve İslamofobia genel olarak İslam dünyası içinde ortaya çıkan irili ufaklı radikal grupların ve köktenci örgütlerin eylemleri ve söylemleri sebebiyle oluşturulmak istenen olumsuz algı faaliyetlerinin adeta ekmeğine yağ sürmektedir. Ancak İslam dini içinde ortaya çıkan aşırı gruplar sebebiyle yaklaşık 2 milyarlık bir kitleye sahip İslam dininin tüm inananlarını toplu bir şekilde “kötü” olarak etiketlemek ve “ötekileştirmek” doğru bir yaklaşım tarzı değildir. Çünkü her zaman dile getirildiği gibi terörün ve teröristlerin dini, mezhebi, milliyeti, ırkı, dili ve coğrafyası yoktur. Zira yaşanan gelişmeler ve olaylar bu gerçeği her gün bize ispat etmektedir. Dünyanın farklı coğrafyalarında görülen bireysel ve örgütlü eylemler dinin araçsallaştırılmak suretiyle diğer insanlara nasıl zarar verdiğini açıkça göstermektedir.

Sonuç olarak şunu ifade etmekte fayda vardır. Hiçbir dinî grup, cemaat veya mezhep kendi dinî öğretisini temel alarak diğer insanları bu öğretiye uymak için zorlayamaz. Bireylerin veya dinî grupların sadece kendi inanış biçimlerinin ve dinî yorumlarının doğru olduğunu iddia etmeleri doğru bir yaklaşım tarzı değildir. Çünkü bu şekilde ortaya çıkan bir anlayış söz konusu dinin zaman içinde siyasallaşmasına ve sonrasında ise dinin araçsallaştırılmasına neden olmaktadır. Dinin araçsallaştırılması ise geçmişte olduğu gibi günümüzde de siyasal yaşamda en önemli sorun alanlarından biridir, bu bakımdan dinin araçsallaştırılmasına neden olacak bu girişimlerden uzak durmak gerek devletlerin gerekse bireylerin uymaları gereken en önemli kaidelerden biri olmalıdır.

KAYNAKÇA

- ALİMİ, E. Y. vd. (2015). *The Dynamics of Radicalization: A Relational and Comparative Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- AYDIN, N. (2006). *Küresel Terör ve Türkiye*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- BİLGİ, A. (2014). "Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştiril Bir Değerlendirme". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. II/2: 75-84.
- CHOMSKY, N. (2020). *21. Yüzyılın İlham Veren Entelektüeli*. (hızl. Ömür UZEL). İstanbul: Karakarga Yayınları.
- CİRHİNLİĞLU, Z. - E. BULUT (2010). "Terör, Din ve Siyaset". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. XX/2: 301-322.
- HOFFER, E. (2017). *Kesin İnançlılar, Kitle Hareketlerinin Anatomisi*. Ankara: Tur Yayınları.
- JACKSON, R. (2006). "Religion, Politics and Terrorism: A Critical Analysis of Narratives of 'Islamic Terrorism'". *Centre for International Politics Working*. 21.
- KURUM, M. - E. AVCI (2018). "Radikalizm ve Aşırıılıktan Terörizme: Siyasal Şiddetin Araçsallaştırılması". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. XIV/28: 37-90.
- ÖĞÜK, E. (2019). "Dindarlık Algıları ve Şiddet". *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. VII/1: 1-30.
- ÖZTÜRK, S. - K. ÇELİK (2009). "Terörizmin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri". *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. I/2: 89-111.
- ROBISON, K. K. (2007). *The Challenges of Political Terrorism: A Cross-National Analysis of the Downward Spiral of Terrorist Violence and Socio-Political Crisis*. Ohio: Graduate School of the Ohio State University. (Degree Doctor of Philosophy).
- SARIGÜL, M. (2020). "Bütün İnsanlığı Öldürmek ya da Yaşatmak: Maide Suresinin 32. Âyetindeki Yorum Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. VII/2: 1574-1601.
- SCHMID, A. P. (2013). "Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review". *The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) Research Paper*. The Hague.
- STEPANOVA, E. (2008). "Terrorism in Asymmetrical Conflict: Ideological and Structural Aspects". *SIPRI Research Report*. No. 23 New York: Oxford University Press.
- ŞEN, Y. F. (2015). "Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü ve Ağrı Gerçeği". *İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. I/2: 17-70.
- ŞEN, Y. F. (2018). *Demokratik Topumlarda Siyasal Şiddet ve Terörizm*. İstanbul: Kilit Yayınları.
- TARHAN, N. (2015). "Şiddetin Psiko-Sosyopolitik Boyutu". *Şiddet Karşısında İslam*. (ed. Bünyamin Erul). Ankara: DİB Yayınları.
- TORUN, A. (2003). "Siyasal Terörizm: Neden ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. III/1: 157-166.
- WILKINSON, P. (1979). *Terrorism and The Liberal State*. London: The Macmillan Press Ltd.

İnternet Kaynakları

BRANNAN, D. (2019). "Religious and Theologically Motivated Terrorism Part 1". *Center for Homeland Defense and Security Department of National Security Affairs, Naval Postgraduate School*. Erişim Tarihi: 15.06.2021.

https://www.chds.us/coursefiles/DA3210/lectures/threat_relater_stryln_mod01/script.pdf

ÇİVİ, H. "Kökten Dincilik Nedir, Kalıcı Mı Yoksa Geçici Midir?" Erişim Tarihi: 19.07.2021.

<https://www.ehaege.com/2017/5/kokten-dincilik-nedirkalici-mi-yoksa-gecici-midir-m3430.html>

European Commission's Expert Group on Violent Radicalisation (2008). "Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism". Erişim Tarihi: 18.07.2021.

https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20080500_cscp_report_vries.pdf

TARLOW, P. (2017). "The Interaction of Religion and Terrorism". *International Journal of Safety and Security in Tourism/Hospitality*. Erişim Tarihi: 16.06.2021.

https://www.palermo.edu/Archivos_content/2017/Economicas/journaltourism/edicion16/PAPER-2.pdf

TASAM (2008). "Terörizmin Psikolojisi". Erişim Tarihi: 13.04.2021.

<https://tasam.org/trTR/Icerik/849/terorizmin-psikolojisi>

WILKINSON, P. (2006). "Terrorism versus Democracy: The Liberal State Response, Second Edition". Erişim Tarihi: 09.06.2021.

<https://philpapers.org/archive/NEAGWO.pdf>

WIBISONO, S. vd. (2019). "A Multidimensional Analysis of Religious Extremism". *Frontiers in Psychology*. 10. Erişim Tarihi: 10.06.2021.

<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2019.02560/full>

ZALMAN, A. (2008). "Beyond Words: Countering Violent Extremism". *Policy Paper*. 5. Erişim Tarihi: 16.06.2021.

https://www.academia.edu/275283/Beyond_Words_Countering_Violent_Extremis